

Kührner Éva

A MŰKEDVELŐ SZÍNJÁTSZÁS NYÍREGYHÁZÁN 1945 UTÁN

Nehéz feladatra vállalkozik az, aki meg akarja írni Nyíregyháza műkedvelő színjátszásának háború utáni történetét, mert a színjátszó csoportok létéről és tevékenységéről kevés irat maradt fenn. Leginkább a helyi sajtó híradásaiból, műsorfüzetekből, plakátokból lehet rekonstruálni gazdag múltjukat.

Műkedvelő mozgalom, 1945–1956

A fegyverek alig hallgattak el, és 1945 tavaszán már Nyíregyházán is műkedvelőket toborzott a MADISZ.¹ A Molnár János vezette Munkás Kultúr Szövetség Ady (később Kisfaludy) körének otthona, mely a Bocskai utca 10. alatt volt,² az augusztusi arató-ünnepélyen mutatkozott be először a Hármas dombon. Ősszel a csoportot már Árvai Gusztáv, egykori kolozsvári színész vezette új Zrínyi Ilona utcai helyükön.³ November elején Szolovjev és Vitkovics „A csendháborító” című zenés vígjátékát játszotta a MADISZ Munkásszínház a városi színházban.⁴ A díszleteket Sipkay Barna nyíregyházi újságíró, szerkesztő, József Attila-díjas író készítette.

Az 1945-ben Nyíregyházán is megalakult Városi Népművelési, majd 1946-tól Szabadművelődési Tanács feladata a dolgozók műveltségi szintjének emelése és szórakoztatásának biztosítása volt. E célokat hivatott kiszolgálni a műkedvelő mozgalom, mely megnevezésére később az öntevékeny és amatőr jelzők lettek használatosak.

Közben egyre-másra alakultak rövidebb-hosszabb ideig működő színjátszó együttesek. 1947/48. fordulóján Nyíregyházán már 22 létezett.⁵ Volt csoportja minden nagyobb vállalatnak, szakszervezetnek, pártnak, az iskoláknak és a tanyáknak is. A darabok között nemegyszer a szereplők erejét meghaladó műveket találunk; operetteket, klasszikus drámákat, színműveket. A nem mindig könnyű szerepekkel színpadot korábban nem látott „művészeknek” kellett megbirkóznia. A színvonal elképzelhető. Ezért már 1946 nyarán színjátszó iskolát szerveztek.⁶

¹ MADISZ hírek. Magyar Nép, 1945. 55. sz. május.12. 3.

² Riport a jövő művészeiről. Magyar Nép, 1945. 110. sz. szeptember 8. 3.; MADISZ vezetősége... Magyar Nép, 1946. 158. sz. szeptember. 5. 4.

³ Műkedvelők figyelmébe. Magyar Nép, 1945. 137. sz. november 13. 4.

⁴ Kósa Pál: Premier a háború után. Kelet-Magyarország, 1984. 295. sz. december 16. 2.

⁵ 22 nyíregyházi színjátszócsoporthoz indul a selejtező versenyen. Magyar Nép, 1948. 50. sz. február 29. 2.

⁶ Szabolcsi színjátszó iskola. Magyar Nép, 1946. 106. sz. július 5. 4.

1947 elejétől jelentős balratolódás volt érzékelhető a művelődés területén is, majd bekövetkezett az államosítás és a kultúra eltömegesedése. Harc indult a polgári értékeket közvetítő szövegek könyvek ellen, és 1952-ben elindult a „Színjátszók Könyvtára” című sorozat a sokszor sematikus művek ajánlásával.

Városunkban akkortájt problémát jelentett az előadások megtartásának helyszíne is. Az igen leromlott állapotú színházban a vándortársulatok előadásai mellett mozi is működött. Alternatív helyszíneként a Gazdakör és Ipartestület székháza szolgált még. Végül a városi képviselő-testület megbízására Balczár István építőmester átalakította a Korona Szálló nagytermét 600 férőhelyes, színpados kulturális centrummá.⁷

A József Attila Művelődési Házat 1949. május 8-án adták át.⁸ Az új intézmény nehezen megalakuló munkásszínjátszó gárdájáról csak 1952-ből van adatunk, amikor részleteket mutattak be szovjet filmekből.⁹ A csoportok egyre feloszlottak, már-már jobboldali elhajlással gyanúsították meg a házat. Egy újabb felújítást követően az 1955. július 3-án megnyílt Művelődési Ház fenntartója a városi tanács lett.¹⁰ Novemberben már működött egy 21 tagú színjátszó kör, mely a „Kocsonya Mihály házassága” bemutatójára készült.¹¹ A próbák elhúzódtak, a bemutatót pedig valószínűleg a forradalom mosta el.

Közben a szakszervezet is komoly kultúr munkába kezdett. *„A művészet a társadalom átalakításának, a szocializmus építésének, a békéért folytatott harcnak fontos fegyvere”*¹² – hangzottakk akkoriban, és ennek szellemében jött létre Nyíregyházán a Móricz Zsigmond Kultúrház az egykori Gazdakör helyén. Az 1951 elején indított tagtoborzás nem ment könnyen, a hölgyek attól féltek, hogy megszólják őket a városban.¹³ A kb. 20 főből álló csoport vezetője Fikly Kálmán volt, és 1954 elején már Sipkay Barna „Szerződés” című egyfelvonásosát mutatták be.¹⁴ Ezt az ősszel Csehov „Kaméleon”-ja, valamint Karinthy Frigyes „Omnibusz” és „Tegezés” című művei követték.¹⁵ 1955. november 9-én Ben Jonson „Volpone”-ját vitték színre Udvaros Béla, a budapesti Néphadsereg Színháza művészenek rendezésében. A díszleteket Szalay Pál festőművész festette. A bemutatónak komoly sajtóvisszhangja volt: *„Az előadást végig jellemezte a szereplők elmélyült elemzésen alapuló tudatos alakítása: az elő-*

⁷ Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg-Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL SZSZBML), V. 72. Nyíregyháza Rendezett Tanácsú Város (1929-től Megyei Város) Közgyűlésének és Képviselő-testületének iratai, 1872–1950. Jegyzőkönyv, 1949. Kgy. 90., K. 4787/1949.

⁸ Ma avatják fel a nyíregyházi kultúrtermet. Nyírségi Magyar Nép, 1949. 106. sz. május 6. 3.

⁹ Mi újság a megyében? Néplap, 1952. 36. sz. február 13. 4.

¹⁰ Új élet kezdődik. Néplap, 1955. 139. sz. június 15. 5.

¹¹ Mozgalmas élet a nyíregyházi városi kultúrházban Néplap, 1955. 187. sz. augusztus 10. 2.

¹² A SZOT elnökségének felhívása. Szabolcs-Szatmári Néplap, 1951. 7. sz. január 10. 6.

¹³ Megalakult a megyei népi együttes. Szabolcs-Szatmári Néplap, 1951. 95. sz. április 26. 4.

¹⁴ Ajándék Néplap, 1954. 120. sz. május 22. 2.

¹⁵ Barota Mihály: Nyíregyháza népművelési munkájáról. Néplap, 1954. 274. sz. november 19. 3.

adásnak volt egységes felfogása, stílusa, amely híven szolgálta a mű eszméi mondanivalóját.”¹⁶ A címszeretpet Sárdi Béla könyvtárigazgató alakította kiválóan.

A számos üzemi csoport között a legsikeresebb a Dohányfermentáló Vállalat kultúrbrigádja volt, amely 1953/54. fordulóján Lehár Ferenc „Luxemburg grófja”, 1954–56 között hatalmas szériában Dunajevszkij „Szabad szél”, majd Kálmán Imre „Csárdáskirálynő” című operettjeit játszotta megyszerte. A Néplap meg is jegyezte, hogy az operettek özöne nem szolgálja a közlés alakítását.¹⁷ 1956 nyarán Ilf–Petrov „Gazdag feleség” című vígjátéka következett.¹⁸ A darabok rendezője dr. Istváni Andor volt.

1955-ben egy színjátszó seregszemlén megállapították, hogy nőtt ugyan a művészi színvonal, de nagyobb átélésre, jobb színpadi mozgásra, több rendezői, színpadtechnikai ismeretre van szükség. Kritizálták, hogy többnyire régebbi, klasszikus darabokat visznek színre; pl. a „János vitéz”-t négy csoport is előadta.¹⁹ Ugyanebben az évben minisztériumi és SZOT döntés született arról, hogy a városokban működő művészeti oktatóknak működési engedéllyel kell rendelkezniük. Rendszeressé váltak ezért a színjátszó rendezői tanfolyamok.

A forradalom után

Az 1956-os forradalom és szabadságharc után csak a legelszántabb csoportok készültek bemutatóra. A Központi Színjátszó Együttes nem próbálta már Tamási Áron „Énekes madár” című darabját a József Attila Művelődési Házban, az együttes tagsága megcsappant.²⁰ Szeretett volna a ház vezetősége egy komolyabb darabok bemutatására is alkalmas társulatot alakítani, ezért tagtoborzásba kezdtek. Új darabjuk, Sipkay Barna „Asszonyveszedelem” című vígjátékának ősbemutatója 1958 decemberében Ófehértón volt.²¹ Az 1959. január 25-i nyíregyházi bemutatóról így írt a kritika: „...a lelkes együttes igyekezett megbirkózni a számukra nehéz feladatokkal, és ez végső soron sikerült is a rendezés munkájával, Orosz Zoltán művészeti vezető segítségével.”²²

Az akkor már Petőfi nevét viselő Móricz Zsigmond Művelődési házi csoport 1957 nyarán Kisfaludy Károly „Csalódások” című darabját játszotta.²³ 1958-ban már Fejér István–Kállai István „Írány Caracas” című, a forradalom utáni disszidálást kifigurázó

¹⁶ Margócsy József: Jól sikerült a Volpone előadása a nyíregyházi Móricz Zsigmond kultúrotthonban. Néplap. 1955. 292. sz. december 13. 2.

¹⁷ H. Szabó József: Egy siker margójára. Néplap, 1956. 60. sz. március 11. 4.

¹⁸ Móricz Zsigmond Könyvtár plakátgyűjteménye.

¹⁹ Néhány észrevétel az ifjúsági kulturális seregszemle nyíregyházi bemutatóiról. Néplap, 1955. 119. sz. május 22. 2.

²⁰ Hírek a megyei művelődés életéből. Szabolcs-Szatmár Népe, 1957. 5. sz. január 6. 4.

²¹ A művelődés hírei. Kelet-Magyarország, 1958. 304. sz. december 18. 3.

²² Új színpadi szerző bemutatkozása Nyíregyházán. Kelet-Magyarország, 1959. 23. sz. január 28. 6.

²³ Próbáktól a sikerig. Kelet-Magyarország, 1957. 183. sz. augusztus 7. 1.

vígjátéka került színre,²⁴ majd még az év őszén Krúdy „Az arany meg az asszony” egyfelvonásosát mutatták be.²⁵ Egy 1958 végi megbeszélésen kiemelték, hogy a színját-szók a vidéket járva 250 előadást tartottak.²⁶ 1959-ben Dobozy Imre „Szélvihar” című drámájának díszbemutatóját a KISZ szervezte.²⁷ A darab egyik szereplője Mester Attila költő, újságíró volt. Ezzel párhuzamosan elkezdtek próbálni az „Asszonysorsok” című darabot.²⁸ Még ugyanebben az évben megalakult a művelődési ház gyermekszínháza, mely 1959 májusában a „Ludas Matyi”-t vitte színre.

Az ötvenes évek végén a Dohányfermentáló Vállalat csoportja az operettekről zenés vígjátékokra váltott. 1958-ban Szigligeti Ede – Tabi László „Párisi vendég”-ét, 1959-ben Fehér Klára „Nem vagyunk angyalok” című darabját játszották dr. Istváni Andor rendezésében.²⁹ A csoportot 1967-ban már „Csongor” néven említik, amikor egy kabaré műsort adtak elő. A vasutas együttes 1958-ban Molnár Ferenc „Doktor úr”-át mutatta be,³⁰ amit a „Bástyasétány 77” című operett követett.³¹ 1959 végén a postások központi színjátszó együttese Kállai István „Majd a papa” című vígjátékát játszotta.³²

A 3 T jegyében

Az ötvenes évek végén a csoportok és nézők száma egyaránt lecsökkent. A sok apró együttes nem tudott minőséget produkálni. A nézők becsalogatásához tehetséges színjátszókból álló ütöképesebb társulatok kellettek. Az 1958 végén megjelent művelődéspolitikai irányelvek már szakítottak a szocialista realizmus kizárólagosságával, a kultúrában nagyobb lett a szabadság. A színművészetben is megjelenhettek a kísérletező formák, melyek leginkább a műkedvelő együttesekben kaphattak teret. Csökkentette a színpad varázsát a terjedő televíziózás is. *„Érdemes-e a televízió korában öntevékeny színjátszó csoportokat szervezgetni és működtetni? Tud-e a falusi emberekből, fiatalokból álló színjátszó csoport művészi élményt nyújtani?”*³³ – fogal-

²⁴ Szilágyi Béla: Irány Caracas. Kelet-Magyarország, 1958. 77. sz. április 1. 3.

²⁵ Mire készül a Móricz Zsigmond Művelődési Ház? Kelet-Magyarország, 1958. 15. évf. 238. sz. október 9. 4.

²⁶ 250 vidéki előadást rendeztek eddig a Móricz Zsigmond Művelődési Ház együttese. Kelet-Magyarország, 1958. 282. sz. december 3. 2.

²⁷ Díszbemutató lesz a Móricz Zsigmond kultúrházban. Kelet-Magyarország, 1959. 89. sz. április 17. 6.

²⁸ A szélvihart mutatják be Kótajban. Kelet-Magyarország, 1959. 61. sz. március 13. 6.

²⁹ Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, plakátgyűjtemény

³⁰ „Doktor úr” a Vasutas Kultúrotthonban. Kelet-Magyarország, 1958. 131. sz. június 5. 3.

³¹ MNL SZSZBML, XIV. 106. Szántó Sándor iratai, 1957–2010. (a továbbiakban XIV. 106.) III. 2. Műkedvelő társulatok plakátjai.

³² „Majd a papa” bemutatója Nyíregyházán. Kelet-Magyarország, 1959. 282. sz. november 28. 4.

³³ Ratkó József: Klub, vagy kártyaszoba és táncterem? Kelet-Magyarország, 1964. 51. sz. március 1. 6.

mazta meg a kérdést Ratkó József is egy vitaindító cikkében. Válasza egyértelmű „nem” volt, de a vitához csatlakozók érveltek a színjátszó csoportok fontos közösségformáló szerepe mellett és hivatkoztak arra, hogy a díszlet nélküli montázsszerű összeállítások idegenek a komoly irodalmi ismeretek nélküli egyszerű nézőktől, akik színházat akarnak látni. Ráadásul a tanyákra, kis falvakba nem jut el az igazi színház, csak az öntevékeny csoportok révén. Ez a probléma az ország lakosságának kb. tizedét (Szabolcsban százezer főt) érintette.³⁴

A kultúrpolitika szorgalmazására és anyagi támogatásával egyre szaporodtak a színjátszó és irodalmi színpadok. Míg az ötvenes évek első felében a megyénkben 152 volt,³⁵ 1961-ben a tanácsi fenntartású csoportok száma 363.³⁶ A növekedéshez hozzájárult, hogy új művelődési házak épültek. Ebben az időszakban a sajtóban is inkább a vidéki csoportokról olvashatunk. 1960-ban felavatták az öt évig renovált nyíregyházi színházépületet is. Igazgatója 1963-ban az a Pankotay István lett, aki maga is évekig játszott a szakszervezeti társulatban. Igazgatóként fontos feladatának tartotta a csoportok felkarolását és a szakmai tanácsadást.³⁷

Az eszmei viták alatt a megyeszékhelyen nem állt meg a színjátszóélet. 1960/61. fordulóján Dario Nicodemi „Tacsó” című darabját mutatták be a József Attila Művelődési Házban. A kritika kiemeli a címszereplő Kovács Éva és Jeles László játékát. Februárban színpadra lépett a 8 tagú szatirikus kisegyüttesük is azzal a céllal, hogy „*műsorával megcsípkedje a haladásgátló hibákat*”.³⁸ 1962-ben előadták a „Boldogságfelelős” című vígjátékot és próbálták Hubay Miklós „Három csésze tea” című művét. Felújították az „Asszonyveszedelmet”, most már Lupkovics Tibor helyi zenetanár zenéjével fűszerezve. Orosz Zoltán főelőadó, a csoport vezetője nagy iramot diktált és kemény fegyelmet követelt. A hét minden napján este 6 órától volt összejevetel.³⁹ 1963 tavaszán Goldoni „Két úr szolgája” című darab bemutatójára készültek. 1964-ben a „Ki beszél itt szerelemről” című darab került színre, egy év múlva Theun de Vries holland szerző „Jeladás a sötétből” című drámáját Gyarmati Béla rendezte. Ezt követően megfogytak a színjátszó csoportról szóló hírek.

A hatvanas évek elején hallatott magáról a postások színjátszó köre is. Az 1961. szilveszteri szórakoztató műsoruk után 1962. március 17-én Tabi László „Különleges eskü-

³⁴ Páll Géza: Van-e színházpótló szerepe a műkedvelő színjátszásnak? Kelet-Magyarország, 1969. 272. sz. november 23. 7.

³⁵ 330 csoport nevezett be kultúrversenyre. Néplap, 1952. 4. sz. január 6. 3.

³⁶ 1385 előadáson 341 ezer hallgató vett részt tavaly megyénk öntevékeny színjátszó-együtteseinek előadásain. Kelet-Magyarország, 1961. 79. sz. április 7. 1.

³⁷ Egységesebb úton megyénk vezető művelődési intézményei Kelet-Magyarország, 1963. 173 sz. július 26. 3.

³⁸ Februárban mutatkozik be a József Attila Művelődési Ház szatirikus együttese. Kelet-Magyarország, 1962. 21. sz. január 26. 2.

³⁹ MNL SZSZBML XIV. 106. 6. d. Orosz Zoltán levele, 1962. július 28.

vő”-jét mutatták be.⁴⁰ A vasutas színjátszó csoport régebbi darabjai (Csárdáskirálynő, Doktor úr, Bátyasétány 77, Zeng az erdő, Nászutazás) mellett 1963-ban a „Bukfenc” című bohózatot,⁴¹ 1965-ben a „Bekopog a szerelem” című darabot játszották.⁴²

A hatvanas évek végére újra a válság jeleit mutatta a színjátszó mozgalom. Míg 1962-ben az országban 14 945 csoport létezett, 1968-ban csak 2777.⁴³ Még a hetvenes évek első fele is elméleti kérdések megvitatásával telt és új kifejezési formák megjelenése jellemezte. Megszületett egy, a régi hagyományokkal szakító, új tartalmi és formai jegyeket magában hordozó, új kifejezési formákkal élő színjátszás. Kevés díszlet és kellék, egyszerű öltözet, színpadnélküliség. Mindez lehetővé tette, hogy iskolákban, gyárakban lépjenek fel. Megyénkben is kettősség volt jelen, hiszen a hagyományos színjátszás mellett kezdett kibontakozni egy modernebb vonulat is pl. a Tanárképző Főiskolán. Egyre kevesebb plakát készült és kevesebb a színjátszókról szóló sajtóhír is. A csoportok száma megcsappant; 1975-ben mindössze 50 körül volt megyénkben az iskolai és művelődési házi fenntartásúak száma.⁴⁴

1968 márciusában új színjátszó szakkör alakult a József Attila Művelődési Házban, Nyíri Kis Színpad néven.⁴⁵ Csehov „Leánykérés” és Anatole France „Szerencsés ember” című darabjainak bemutatójára július 13-án került sor Bakó Gyula rendezésében, aki Orosz Zoltán 1972-es halála után az együttes új vezetője is lett. 1969 februárjában került színre két vígjáték: Egri Viktor „Férjhez adom a mamát” és Zádor István „Drága jó nagynéni”, melyeket másfél évig játszottak. Ezt követően zavar állhatott be a csoport működésébe, mivel 3 éven át csak tagtoborzási felhívásokat találunk. Bár 1970 őszén arról adtak hírt, hogy a színpad megkezdte munkáját, új premierre csak 1973. április 3-án került sor: Leonyid Zorin „A varsói melódia” című szerelmi drámája született meg. Rendezője Palotai István, később a színház állandó társulatának egyik tagja volt. A darab kb. 25-30 előadást ért meg, többnyire a megyeszékhelyen játszották.⁴⁶ A sikerszerűt követően az együttes szétesett. A színjátszó élet a kerületi művelődési házakban folyt, Sóstóhegyen, Borbányán, a Városmajorban.

Ebben a vákuumban és az igen nagy igényt megérezve 1975-ben megalakult a Móricz Zsigmond Színház Gyermekszínháza Pankotay István színházigazgató vezetésével. Első bemutatójuk 1975. október 19-én Béberné Gergely Ilona „A farkas kincse” című mesejáték volt Tomasovszky Pál zenéjével. A sikeres előadást 1975–1982 között 81-szer játszották megyeszerte. 1977-ben Papp István „Árgyílus királyfi” című

⁴⁰ „A különleges esküvő” bemutatója Nyíregyházán. Kelet-Magyarország, 1962. 63. sz. március 16. 3.

⁴¹ Bedő bokorban. Kelet-Magyarország, 1963. 207. sz. szeptember 5. 6.

⁴² Bekopog a szerelem. Kelet-Magyarország, 1965. 37. sz. február 13. 6.

⁴³ Bajor Nagy Ernő: Mi lesz veled színjátszó mozgalom? Kelet-Magyarország, 1969. 92. sz. augusztus 20. 8.

⁴⁴ Irodalmi színpadok versenye. Kelet-Magyarország, 1975. 267. sz. november 14. 5.

⁴⁵ Nyíri Kis Színpad. Kelet-Magyarország, 1968. 77. sz. március 31. 4.

⁴⁶ Pethes Sándorné Seres Gabriella szóbeli közlése.

darabja következett, majd a 1978. december 10-i bemutatóval egy újabb sikeres sorozat: Romhányi József „Hamupipőké”-jét 44 alkalommal adták elő.⁴⁷ Az előadás jeleleteiből Elek Emil felvételeivel képregényt is közölt a Kelet-Magyarország. A Gyermekszínház előadásait Halmi Zsuzsa rendezte, aki szerepelt is a darabokban. Pankotay próbálkozott a lelkes és tehetséges tagokból önálló profi együttest alakítani, de ez támogatás hiányában nem sikerült.⁴⁸ Az állandó társulat 1981-es megalakulása után egy évadon át még a Gyermekszínház teljesítette a tájékoztatókat, aztán nem maradt számára elég élettér a profik mellett.

1977 elején a Móricz Zsigmond Művelődési Otthonban fiatalokból megalakult egy rövid ideig fennálló társulat, a Prizma Színpad. Az irodalmi színpad az „Ifjú szívekben élék” című irodalmi műsort mutatta be.⁴⁹

A József Attila Művelődési Ház 1975 áprilisában színjátszó tagtoborzásba kezdett, de csak 1977 első napjaiban alakult meg a Bessenyei Stúdiószínpad Palkóné Knoll Ilona vezetésével. A 12 tagú társulat Moldova György – Kárpáthy Zoltán „Az elátkozott hivatal” című novellája alapján készített pantomimjátékot és verses összeállítást vitt színre, melyet 33 fellépésen mutattak be.⁵⁰ A csoport 1978-ban Bohumil Hrabal – Kárpáthy Zoltán „A víz nedves lángja” című színjátékát adta elő.⁵¹ 1979 januárjában a Moldova és Hrabal darabot a Városi Stadion fedett csarnokában is eljátszották.⁵² Az együttes rendezője Csorba István volt. 1980 elején „Mit is akarunk mondani, tenni...”, illetve „Szíves üres üzenetek” címmel zenés groteszk játékot állítottak színpadra Guy Foissy: Két szerető szív című darabja és Vámos Miklós: Cédulák című novellája alapján, Cseh Tamás és Bereményi Géza dalaival.⁵³ 1980. április 9-én újabb bemutató Csorba rendezésében; Gyurkó László „Szerlemem, Elektra” ezúttal a KPVDSZ művelődési házban. A zenét Fehér Ottó főiskolai tanár állította össze, a díszletet Horváth János festőművész tervezte.⁵⁴ Ezt követően Csorba távozott a városból, az együttes megszűnt.

1981, a mérföldkő

Az tény, hogy a nyolcvanas évek eleje válságot hozott az amatőr színjátszó mozgalomban. 1980–1981-ben a 15 országosan is magas szintűnek minősített szabolcsi csoportból 12 megszűnt és nem működött a gyermekszínpad mozgalom sem.⁵⁵

⁴⁷ A számadatok a szerző közlései.

⁴⁸ MNL SZSZBML, XIV. 106. 6. d. XIV. Pankotay István levele, 1976. szeptember 7.

⁴⁹ Szatmári Irodalmi Napok. Kelet-Magyarország, 1977. 242. sz. október. 14. 5.

⁵⁰ Tarnavölgyi György: A Bessenyei Stúdiószínpad. Kelet-Magyarország, 1978. 124. sz. május 28. 6.

⁵¹ A megyei művelődési központ. Kelet-Magyarország, 1979. 71. sz. március 25. 15.

⁵² Színház a sportcsarnokban. Kelet-Magyarország, 1979. 19. sz. január 24. 5.

⁵³ Színházi esték a Megyei Művelődési Központban. Kelet-Magyarország, 1980. 20. sz. január 25. 5.

⁵⁴ Szerlemem, Elektra. Kelet-Magyarország, 1980. 81. sz. április 6. 5.

⁵⁵ Bajor Tibor: Kell-e vészharang a stúdiószínpadnak? Kelet-Magyarország, 1982. 188. sz. augusztus 12. 2.

Közben felépült és 1981 novemberében megnyílt az új művelődési ház. A korszerű technikával felszerelt nagyszínpad mellett játéklehetőséget nyújtott még a kamaterem, vagy akár a presszó is. Emellett 1981 őszén a Móricz Zsigmond Színház állandó társulatot kapott. A hivatásos művészek közül néhányan segítők álltak a műkedvelők mellé.

Már 1980 őszén szervezték a színészmesterségre felkészítő Városi Stúdiószínpadot Tímár Zoltán színművész, az állandó társulat későbbi tagjának vezetésével.⁵⁶ A zöm-mel középiskolásokból álló együttes fél éves működése alatt 3 produkciót készített. 1981. március 8-án Hemingway „Bérgyilkosok” című minidramáját mutatták be a művelődési ház presszójában.⁵⁷ „Gyere haza, Mikkamakka” címmel egy Lázár Ervin-adaptáció következett gyermekeknek és egy kabaréösszeállítás. Az országosan is jegyzett együttes 1982. április 18-án Wedekind „A tavasz ébredése” című ifjúsági tragédiáját vitte színre. Szereplői között már az állandó társulat négy tagját is ott találjuk.⁵⁸ Az előadásokat rendező Tímár Zoltán 1982-ben azonban távozott a városból.

1982 elején Mester Attila vezetésével egy új együttes is alakult a Megyei és Városi Művelődési Központban Krúdy Színpad néven. Megfogalmazódott a kérdés, szükség van-e két együttesre? Mi lesz a Városi Stúdiószínpad sorsa? A válasz a következőképpen hangzott: *„szükség van arra az együttesre is, mivel a Krúdy Színpad tagjai felnőttek, munkások, s másfajta céllal dolgoznak.”*⁵⁹ A Krúdy Színpad 1982 márciusában Hubay Miklós „Premierajándék, avagy az ephezoszi özvegy” című egyrészes darabjával mutatkozott be a Kávéházi Esték című programban.⁶⁰ 1983-ban „A tékozló fiú visszatérése” című André Gide egyfelvonásosát vitték színre Mester Attila rendezésében. A művelődési központ minta-együttese járta a megyét, sőt előadásokat vitt el balatoni nyári táborokba is.

E két színpad és a Gyermekszínház tagjaiból aztán 1983 elején megalakult a Bessenyei Színkör,⁶¹ a Váci Mihály Művelődési Központ kebelén belül. A városban leghosszabb ideig regnáló műkedvelő együttesnek fennállása 17 esztendeje alatt 31 bemutatója volt. (Lásd a mellékletet!) Volt közöttük komolyabb színmű, dráma, majd később profiljuk letisztult, elsősorban a gyermekek számára készítették előadásokat, melyek sorába beilleszkedett néhány vígjáték. Otthonuk a Kölyökvár (Úttörőház) lett, de előadásaik zömét vidéki kis művelődési házakban tartották. Nyaranta játékhelyszín volt még a Szabadtéri színpad rózsakertje és a Városháza udvara is. Az együttes tagjaiból létrejött Thália Társaság pedig 1990–1992 között Sóstói Játékok címmel népszín-

⁵⁶ Baraksó Erzsébet: Szervezik a városi stúdiószínpadot. Kelet-Magyarország, 1980. 216. sz. szeptember 14. 2.

⁵⁷ Bemutató előtt. Kelet-Magyarország, 1981. 54. sz. március 5. 5.

⁵⁸ Wedekind, A tavasz ébredése. Kelet-Magyarország, 1982. 94. sz. április 23. 2.

⁵⁹ Baraksó Erzsébet: Újraéled a munkásszínpad. Kelet-Magyarország, 1982. 62. sz. március 14.

⁶⁰ Hétvége az MVMK-ban. Kelet-Magyarország, 1982. 60. sz. március 12. 2.

⁶¹ A sajtóban Bessenyei Stúdiószínpad és Színkör nevét még 1984-ben is összekeverték!

műveket is játszott a Sóstói Múzeumfaluban. Az autentikus múzeumi helyszín pótolta a díszleteket, egészen sajátos hangulatot és nagyon sikeres előadásokat eredményezett.

Az együttes munkájába profik is bekapcsolódtak. Vezetését Lakatos István színművész vállalta el, aki eleinte Berki Antallal rendezett és játszott is az előadásokban. Egyik nyári produkcióban 3 vendégszereplő érkezett a kassai Thália Színházból (Forgács András, Illés Oszkár, Kassai Csongor) Palotai István pedig Svédországból tért haza, hogy eljátssza a Maharadzsa címszerepét. A bemutató után Berki Antal egy elismerő levelet kapott egy nézőtől, benne a darab eredeti, Mihola Gyuszi által szerzett zenéjének kottaival.⁶² Több színdarab zenéjét Mester Ágnes, Kazár Pál a színház zenei vezetője és a Dongó együttes szerezte. A Sóstói Játékokon közreműködött a Nyírség Táncegyüttes néhány tagja is. A Színkör felnőtt tagjai játszottak 1989-ben a mátészalkai gyermek színházszókkal létrehozott „Légy jó mindhalálig” című előadásban, melyet felavatták az új színháztermet, valamint 1991-ben a megyeszékhelyen a Színitanoda néven létesült gyermek-stúdió „Légy jó...” előadásában is.

A Színkör első bemutatója 1983-ban Gyurkó László „Az egész élet” című költői játéka volt Lakatos István rendezésében. A sajtó örömmel üdvözölte, hogy a színjátszómozgalom évek óta tartó „helybenjárását” követően új társulat született. Kritikusán megjegyzték viszont, hogy jobb lett volna a közönség számára könnyebben befogadható darabbal kezdeni.⁶³ Már korán jöttek a sikerek: Vasziljev „A hajnalok itt csendesek” című drámája, mellyel a felszabadulás 40. évfordulójára kiírt Aurora országos színjátszó versenyen második helyezést értek el. *„Műkedvelők vitték színre az egyébként mindenkor hatásos... darabot úgy, hogy igazi feszültséget teremtettek a színpadon...”*⁶⁴ *„Ez a játék nem megrázott és felrázott, ez a játék a tragikum líráját mutatta”*⁶⁵ – írták az előadásról az újságban.

⁶² MNL SZSZBML, XIV. 106. 6. d. XIV. Petik Rezső levele, 1990. augusztus 13.

⁶³ Az egész élet. Kelet-Magyarország, 1983. 100. sz. április 29. 2.

⁶⁴ Speidl Zoltán: A hajnalok itt csendesek. Kelet-Magyarország, 1985. 105. sz. május 7. 2.

⁶⁵ Ténagy József: Szép esténk volt. Észak-Magyarország, 1985. 169. sz. július 20. 4.

1. sz. ábra

A Bessenyei Színkör 1985. évi színlapja⁶⁶

Az első évtized előadásairól számos objektív kritika született, megírva a kifogásokat és kiemelve az erényeket. Nagy István Attila a „Hamupipőke” címszereplőjének énekesi teljesítményéről szól elismerően.⁶⁷ A „Piros bugyelláris” kapcsán kiemelte az ítéset, hogy „Berki Antalnak sikerült elkerülnie, hogy műparasztoknak lássuk a szereplőket.”⁶⁸ A „Bolondok grófja”-ban Szántó Sándor visszafogottan, méltó színészi eszközöket alkalmazó alakítását méltatja a bíráló.⁶⁹

⁶⁶ A szerző magántulajdonában.

⁶⁷ Nagy István Attila: Az éneklő Hamupipőke. Kelet-Magyarország, 1985. 288. sz. december 9. 2.

⁶⁸ Nagy István Attila: Szép színmű a népszínmű. Kelet-Magyarország, 1992. 209. sz. szeptember 4. 2.

⁶⁹ Palotai István: Személyre szabott örületek. Új Kelet, 1996. 68. sz. március 21. 5.

Lakatos István, majd Berki Antal színháztól való távozása után Szántó Sándor vette át az együttes irányítását, aki több mint egy évtizeden át az ezredfordulóig vezetete, rendezte a darabokat, készítette a díszleteket és játszott is. A többi szereplő is mindenben volt. Ha kellett díszletet, reflektort cipelt és állított be, jelmezt varrt, kelléket készített, majd a színpadra lépve átalakult medvévé vagy szerelmes kisasszonnyá.

1989-ben a Kölyökvár fenntartásába került együttesnek 1991-ben egyesületté kellett alakulnia, annak minden terhével.⁷⁰ Támogatásuk egyre csökkent, a pályázati lehetőségek elapadtak. Végül el kellett hagyniuk a Kölyökvárat is díszleteikkel, jelmezeikkel együtt, nem volt hol próbálni. A tagutánpótlás elapadt, a társulat feloszlott. Nagy kár érte, pedig fennállása alatt igazi missziót teljesített! Rendszeresen járta a megyét, 1985 júliusában – mint Déryné idején – egy héten át járták a zempléni kis falvakat Jókai Mór színművével, a „Debreceni lunátikus”-sal. A közönség pedig tojással, gyümölcscsel fizetett az élményért. Eljutottak a fővárosba és környékére is, és vitték a magyar szót Kárpátaljára. 1986-ban résztvevői voltak a Visegrádi Palotajátékoknak, mint Nagy Lajos udvari komédiásai. Nyári színházat teremtettek a városban és állandó közreműködői voltak a Kölyökvár vasárnapi gyermekmatinéinak. Tagjai, akik évtizedekig szórakoztatták a közönséget, lelkükben hiányt éreznek ma is, de az előadások elmaradásával a legnagyobb kár a gyermekeket érte a megyeszékhelyen és vidéken.

MELLÉKLET

1. sz. táblázat

A Bessenyei Színkör előadásai 1983–2000 között

Ssz.	Időszak	Előadás	Rendező
1	1983	Gyurkó László: Az egész élet	Lakatos István
2	1983	Tamási Áron: Énekes madár	Lakatos István
3	1984	Kisfaludy Károly: Csalódások	Lakatos István
4	1985–86	Romhányi József: Hamupipőke	Lakatos István
5	1985–86	Jókai Mór: A debreceni lunátikus (Városházi esték)	Lakatos István
6	1985–86	Borisz Vasziljev: A hajnalok itt csendesek	Berki Antal
7	1986	Tóth Miklós: Kutyaszorító	Lakatos István
8	1986	Arany János: Pázmán lovag (Visegrádi Palotajátékok)	Lakatos István
9	1987	Jevgenyij Svarc: Elvarázsolt testvérek	Berki Antal

⁷⁰ MNL SZSZBML, XIV. 106. 6. d. XIV. Berta Erzsébet levele, 1996. március 11.

<i>Ssz.</i>	<i>Időszak</i>	<i>Előadás</i>	<i>Rendező</i>
10	1988	Vlagyimir Dihovicsnij – Nyikita Bogoszlovskij: Nászutazás	Szántó Sándor
11	1988–92	Sármánci Pál – Dénes Margit: Szervusz, Peti	Szántó Sándor
12	1989–90	L. Frank Baum – Harold Arlen – Edgar Yip Harburg: Óz, a nagy varázsló	Szántó Sándor
13	1989	Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig (Mátészalka)	Berki Antal
14	1990–92	Béberné Gergely Ilona: A farkas kincse	Szántó Sándor
15	1990–92	Gorka Géza: A maharadzsa (Sóstói Játékok)	Berki Antal
16	1991	Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig (Színitanoda)	Berki Antal
17	1991–92	Bessenyei György: A filozófus	Szántó Sándor
18	1991–93	Hans Christian Andersen: Hókirálynő	Szántó Sándor
19	1991	Kabaréest	Szántó Sándor
20	1992–93	Jókai Mór: A debreceni lunátikus	Szántó Sándor
21	1992	Csepreghy Ferenc: A piros bugyelláris (Sóstói Játékok)	Berki Antal
22	1993	Heinz Kahlen: A király és a halászlányka	Szántó Sándor
23	1994–96	Ságodi József : Elátkozott farkas	Szántó Sándor
24	1994	Arisztophanész: Nők ünnepe	Szántó Sándor
25	1995–96	Muszty Bea–Dobay András – Szabó Tünde: Kvantum Fantum csapdája	Szántó Sándor
26	1995–96	Jókai Mór: A bolondok grófja (Városházi esték)	Berki Antal
27	1996–98	Tömöry Márta – Korcsmáros György: Csizmás kandúr	Szántó Sándor
28	1997–98	Romhányi József: Hamupipőke	Szántó Sándor
29	1997–98	Három vidám medvebocs	Buda Mónika
30	1999	Sármánci Pál – Dénes Margit: Szervusz Peti	Szántó Sándor
31	2000	Sármánci Pál: Manókaland	Buda Mónika